

1. HANKKEEN NIMI

KYLÄ VÄLITTÄÄ – Alueiden välinen hanke ajalle 3.3.2009 - 31.12.2012

Kylä välittää viittaa hankkeen nimenä kylien keskeiseen asemaan yksittäisen asukkaan ja julkisen sektorin välissä. Kylien yhdistykset toimivat asukkaidensa ajatusten ja toiveiden välittäjinä kuntien ja viranomaistahojen suuntaan. Toisaalta kylä voi myös toimia paikallisena välittäjänä palvelujen tarvitsijoiden ja tuottajien välillä ja saattaa nämä yhteen. Kylä välittää viittaa hankkeen nimenä myös välittävään lähiyhteisöön, joka pitää huolta asukkaistaan ja ympäristöstään myös käytännön toimin.

2. HAKIJOIDEN TIEDOT

Päähakija: Päijät-Hämeen koulutus konserni kuntayhtymä – Koulutuskeskus Salpaus

(Y-tunnus 0993644-6)

Vastuuhenkilö: Iris Pakkanen

Sammonkatu 8, 15140 LAHTI

Puhelin(03) 828 4200

Sähköposti: iiris.pakkanen@salpaus.fi

Yhteys henkilö: Liisa Helanto, projektipäällikkö, kyläasiamies

Svinhufvudinkatu 23 A

Puhelin 044 708 0871

Sähköposti liisa.helanto@salpaus.fi

Alahakijat: Päijät-Hämeen kylät ry (Y-tunnus 1456636-3)

Yhteys henkilö: Hannu Markkanen, puheenjohtaja

Urajärvenraitti 93, 17150 URAJÄRVI

Puhelin: 0400 441661

Sähköposti: hannumark@hotmail.com

Varsinais-Suomen Kylät ry – Egentliga Finlands Byar r.f. (Y-tunnus 1725255-4)

Yhteys henkilö: Tauno Linkoranta, kyläasiamies

c/o ProAgria Farma, Artturinkatu 2, 20200 TURKU

Puhelin: 044 533 4750

Sähköposti: varsinaissuomen.kylat@turkulainen.com

Västnylands Byar r.f. – Länsi-Uudenmaan Kylät ry (Y-tunnus 1709446-1)

Yhteys henkilö: Pirkko Kaskinen, kyläasiamies

Ojamäentie 84, 03400 VIHTI

Puhelin 050 522 5311

Sähköposti pirkko.kaskinen@netti.fi

Hämeen Kylät ry (Y-tunnus 1581389-9)

Yhteys henkilö: Elina Leppänen, kyläasiamies

Pannujärventie 7, 14820 Tuulos

Puhelin: 0400 944 868

Sähköposti: elina.leppanen@phnet.fi

Koulutuskeskus Salpaus on Päijät-Hämeen koulutuskonserniin kuuluva itsenäinen kunnallinen liikelaitos, joka koulutuskonsernin puolesta hoitaa koulutuksen järjestäjän tehtäviä. Koulutuskeskus järjestää kaikkien alojen ammatillista koulutusta ja lukiokoulutusta nuorille ja aikuisille sekä tekee tiivistä kehittämistyötä elinkeinoelämän ja ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Salpauksessa opiskelee vuosittain lähes 19.000,00 opiskelijaa, ja henkilökuntaa koulutuskeskuksella on yli 750.

Koulutuskeskus Salpaus on toteuttanut vuosina 2002 -2009 yhteistyössä Päijät-Hämeen kylät ry:n kanssa kylien kehittämishankkeita Kylätalous, Kylien konstit sekä Päijät-Hämeen kyläohjelman koordinaatiohankkeet 1 ja 2 sekä tämän hankkeen valmistelemiseksi Kylä välittää vauhtiin – hanketta.

Päijät-Hämeen kylät ry (perustettu 1996), *Varsinais-Suomen Kylät ry* (perustettu 2000), *Länsi-Uudenmaan Kylät ry* (perustettu 2000) ja *Hämeen Kylät ry* (perustettu 1998) ovat maakunnallisia kylien yhteenliittymiä, jotka edistävät kylätoimintaa maakunnissaan. Yhdistykset ovat toteuttaneet useita maakunnallisia ja ylimaakunnallisia kylien kehittämishankkeita samalla rakentaen maakuntaansa sopivia yhteistyömuotoja. Päijät-Hämeessä, Varsinais-Suomessa ja Länsi-Uudellamaalla on samalla toteutettu maakunnallista kyläasiamiestoimintaa vuodesta 2002 lähtien. Hämeen kylät ry:llä on ollut vuoden 2005 loppuneen Onni muuttaa maalle - hankkeen jälkeen osa-aikainen maallemuutto-asiamies.

Yhdistysten toimintaa ohjaavat hallitus ja maakunnallinen kylätoimintaohjelma. Ohjelmat toteuttavat omalta osaltaan sekä valtakunnallista kylätoimintaohjelmaa että maakuntaohjelmia. Maakunnallisten kylien yhteenliittymien perinteistä toimintakenttää ovat kylät, joissa on kyläyhdistys tai vastaava toimija. Asukaslähtöinen toiminta alkaa olla ajankohtaista myös taajama-alueilla ja nykyisissä kuntakeskuksissa, joissa toimija voi olla esimerkiksi omakoti- tai asukas-yhdistys. Paikallisyhdistyksistä osa toimii paikallisena kehittäjänä ja hanketoimijana.

Maakunnalliset kylien yhteenliittymät ja hankkeeseen palkattavat kyläasiamiehet vastaavat yhteistyösopimuksella oman maakuntansa osalta **Kylä välittää** -hankkeen tavoitteiden toteutumisesta, varojen käytöstä, seurannasta ja raportoinnista.

3. HANKKEEN TOTEUTUSAIKA

3.3.2009 – 31.12.2012

4. KOHDERYHMÄ

Hanke kattaa neljä maakuntaa: Päijät-Hämeen, Kanta-Hämeen, Varsinais-Suomen ja Länsi -ja Keski-Uudenmaan. Kohderyhmät ovat maakuntatason yhdistykset sekä viranomaiset, päättäjät ja toimijat maakunta-, seutukunta- ja kuntatasolla. Paikallistasolla kohderyhmänä ovat kyläyhdistykset sekä muut paikalliset yhdistykset ja toimijat. Hankkeen toimenpiteet kohdistetaan pääasiassa maaseutualueisiin, mutta kaupunki-maaseutu-vuorovaikutus on olennainen osa hanketta jo maakuntien ominaisuusteiden (isot maakuntakeskukset) vuoksi.

Kylä- ja asukastoimintayhdistyksiä tai vastaavia maaseutualueilla:

- Päijät-Häme 120
- Varsinais-Suomi 280
- Uusimaa 210
- Kanta-Häme 120

5. TAUSTAA JA PERUSTELUT

PARAS -hanke kylien näkökulmasta

1. Kuuluuko kylien ääni?

Kuntaliitokset muuttavat rajoja ja kuntien nimiä, mutta kylät säilyvät. Usean kunnan liitokset tuovat kylä- ja muille paikallistoimijoille monenlaista uutta ajateltavaa. Ihmisiä pelottaa, että sivukyliltä häviävät loputkin palvelut. Ja toisaalta: pystytäänkö uudessa suurkunnassa enää vaikuttamaan oman kylän asioihin? Ilman kuntaliitoksiakin Paras -hankkeen pelätään tehostavan palvelut vain taajamiin.

Kylältä ei välttämättä enää valita alueen etujen puolustajaa uuteen valtuustoon. Kylä- ja muiden yhdistysten onkin otettava entistä vakavammin oman alueen eduntekijän rooli sekä tehtävä enemmän yhteistyötä keskenään. **Kyliä omaehtoiset kehittämissuunnitelmat eli kyläsuunnitelmat tulisi kytkeä osaksi kuntasuunnittelua – tapahtui kuntaliitoksia tai ei.** Esimerkiksi valmisteilla olevassa Maaseutupoliittisessa selonteossa 2009 - 2020 otetaan tämän asian puolesta voimakkaasti kantaa.

Kansalaisvaikuttamisen väylät ovat muuttumassa. Jatkossa kylän neuvottelukumppani on etäämpänä monessa mielessä. Asioiden hoitamiseen tarvitaan entistä enemmän osaamista ja uudenlaisia välineitä. Kylien – myös kirkonkylien - yhdistysten tehtävänä tulee joka tapauksessa jatkossakin olla oman lähiympäristönsä äänitorvia ja niiden on syytä hakea erilaisia yhteistyömuotoja yhteisten asioiden edistämiseksi.

Keskeisiksi toimijoiksi ollaan joissakin kunnissa perustamassa **aluetoimikuntia tai vastaavia elimiä**, joiden tehtäväksi on määritelty toimiminen asukkaiden, yhdistysten ja muiden paikallisten toimijoiden yhdyslinkkinä kaupungin tai kunnan hallintoon. Maaseutupoliittisen selonteon luonnoksessa nostetaan esille **kylä- ja kotiseutuneuvosto** eräänä lähidemokratian välineenä. Hankemaakunnissa on jo kokemusta joistakin kuntatason yhteistyömalleista.

Myös kylän määritelmä voi olla uudessa tilanteessa murroksessa. Valtakunnallisen Kylätoiminnan ja Leader-ryhmien ohjelman 2007 -2013 mukaan: ”**Kylä on aluekokonaisuus, jonka asukkaat mieltävät kyläksi.** Se voi olla maaseudulla, saaristossa tai se voi olla taajaman omakotialue tai kaupunginosa. Kylän rajan määrittelevät viime kädessä asukkaat ja omaehtoinen paikallinen toimintakulttuuri, eivätkä hallinnolliset tai maantieteelliset seikat.”

Tässä hankkeessa kylä-käsitettä käytetään laajasti tarpeen mukaan. Kylä voi olla perinteinen kylä, useamman kylän muodostama kokonaisuus, kunnan keskustaajama tai sen osa tai jopa nykyisen kunnan koko alue. On myös esitetty, että Paras -hankkeen tiimoilta kylä-käsitettä olisi pohdittava uudelleen: aluekehittämisen kannalta kylä voisi tulevaisuudessa olla kylärypäs tai vaikkapa kokonainen kunta.

Kylä- ja kuntatason vahvistamisen ohella on panostettava laajempaan kansalaistoiminnan yhteistyöhön. Hankemaakunnissa on kylien yhteenliittymien aloitteesta tehty maaseutujärjestöyhteistyötä, jota kehitetään edelleen nykyistä merkittävämmän kumppanuuden ja yhteistyösapuolen aikaansaamiseksi aluehallinnolle.

2. Paras -hanke ja maaseudun palvelut yhdistysten näkökulmasta

Kunta- ja palvelurakennemuutos ei ole vain uhka, joka tehostamisen nimissä vie kaikki palvelut pelkästään suurimpiin taajamiin. Paras -hankkeen tavoitteena on tiettyjen asukkaille keskeisten palvelujen turvaaminen jatkossakin, ja esimerkiksi kouluverkko- tai vesihuoltojärjestelyt voivat hyötyä rajojen häviämisestä.

Paikallisten palveluaukkojen täyttäminen voi myös avata uusia ansio- ja elinkeinomahdollisuuksia joillekin yrittäjille ja kolmannelle sektorille eli esimerkiksi paikallisille yhdistyksille. Aktiiviselle yhdistykselle tämä on haaste, jossa nähdään mahdollisuuksia: selvitetään tarpeet ja etsitään tekijät – joskus ryhdytään jopa itse tuottamaan jotain palvelua.

Tarvitaan kuitenkin selkeitä linjauksia siitä, mitkä palvelut tuotetaan jatkossa verovaroin ja mitkä pitää järjestää muulla tavoin - ja miten ne rahoitetaan. Vaarana on, että kuntien vielä tällä hetkellä tuottamat ei-lakisäätiset ja niin sanotut vähemmän elintärkeät palvelut siirretään entistä selvemmin asiakkaiden itsensä maksettaviksi tai osittain vapaaehtoisvoimin hoidettaviksi.

Oletettavaa on, että yhdistykset ja järjestöt edelleen erilaistuvat uusissa haasteissa; osa erikoistuu ja ammatillistuu palvelujen tuottajiksi, osa jatkaa perinteisen yhdistystoiminnan perinnettä. Elinkeinollista vastuuta ottavat paikalliset yhdistykset voivat ryhtyä myös välittäjäorganisaatioksi: ne yhdistävät palvelujen tarvisijoita ja palvelujen tuottajia ja auttavat tekemään maaseudun palvelusopimuksia.

Kylä välittää -hanke pureutuu Paras -hankkeeseen kylien näkökulmasta. Keskeiset ongelmat ja niistä johdetut tavoitteet Kylä välittää -hankkeessa ovat:

1. Kuinka kylien ääni kuuluu tulevaisuudessa? (ottaen huomioon, että nykyiset kuntakeskuksetkin saattavat olla tulevaisuudessa kyliä).
Tavoite: **Kylä toteuttaa lähidemokratiaa.**
2. Paras -hanke ja maaseudun palvelut yhdistysten näkökulmasta
Tavoite: **Hankemaakunnissa kootaan ja toteutetaan paikallistoimintaohjelma 2010 - 2017**

6. HANKKEEN TAVOITTEET, TOIMENPITEET JA TOIMENPITEIDEN TOTEUTUSAIKATAULU

Hankkeen tavoitteiden liittyminen ohjelmiin

Kylä välittää -hanke toteuttaa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2007 - 2013 toimintalinjaa 3 (322 kylien kunnostus ja kehittäminen) sekä toimintalinjaa 4 (421 alueiden välinen kehittämistyö).

Hanke toteuttaa käytännössä myös ohjelmaa *Vastuuta ottava paikallisyhteisö* – kylätoiminnan- ja Leader-ryhmien valtakunnallinen ohjelma 2008 - 2013. (Suomen Kylätoiminta ry). Ohjelman nimi on kehoitus paikallisille yhdistyksille lisätä vastuunottoa. Yhdistysten mahdollisuus vaikuttaa tavallisen ihmisen arjessa jaksamiseen, kunnan kehittämiseen tai paikallisen asiantuntijuuden antamiseen voi olla paljon suurempi kuin mitä se nykyään on.

Hankkeen yleiset tavoitteet

Kansalaisvaikuttamisessa tulee paneutua lähiyhteisöjen, kuten kylien, vaikutusmahdollisuuksiin yksilöiden vaikutusmahdollisuuksien rinnalla.

Tavoitteena on parantaa kylien ja kyläläisten – haja-asutusalueilla ja taajamissa – tiedollisia ja taidollisia valmiuksia. Päämääränä on maaseudun kehittäminen laadukkaaksi ja vetovoimaiseksi asuin-, työ-, yrittämis- ja vapaa-ajanympäristöksi. Hankkeella lisätään asukkaiden kansalaistoimintavalmiuksia ja parhaimmillaan myös yrittämisen ja työllistymisen mahdollisuuksia.

Alueiden välisenä hankkeena *Kylä välittää* -hanke tuo oppimisen, uusien ideoiden, verkostojen ja hyvien käytäntöjen kautta lisäarvoa paikalliselle kehittämistyölle maakunnissa. Hankkeen mallit ja toiminta osallistuvat valtakunnalliseen keskusteluun kylän asemasta Paras -hankkeen mullistuksissa.

1. Kylä toteuttaa lähidemokratiaa

Kylätoiminnasta löytyy hyviä toimintamuotoja sovellettavaksi lähidemokratian tarpeisiin. Tavoitteena on, että kunnat lähtevät soveltamaan näistä parhaita käytäntöön.

1.1. Kyläsuunnittelun edistäminen, ohjaaminen ja kehittäminen

Maaseutupoliittisessa selontekoluonnoksessa nostetaan selkeästi esiin kylä- ja kaupunginosasuunnitelmien kytkeminen osaksi kunnan budjetti- ja kaavoitusprosessia. Tällä hetkellä kyläsuunnitelmat (tai asukaslähtöiset maankäytönsuunnitelmat) eivät yleensä vielä ole osa kunnan suunnittelujärjestelmää.

Kyläsuunnittelussa kylän toimijat ja asukkaat määrittelevät kylänsä yhteiset tarpeet ja tavoitteet sekä konkreettisia toimenpiteitä lähivuosille.

Hanke käynnistää kyläsuunnitteluprosesseja yhteistyössä kuntien kanssa niin, että kylistä tulee lähidemokratian aktiivisia toimijoita ja kyläsuunnitelmista lähidemokratian työkaluja. Hanke ohjaa ja edistää kyläsuunnitelmaprosesseja. (Kylä voi tarvittaessa olla perinteistä kylää laajempi alue.) Kyläsuunnittelun kytkemisestä kunnan toimintaan sovitaan kunnan kanssa.

Kyläsuunnitelmaprosessia pyritään keventämään ja soveltamaan uusia malleja, esim. *taulukkomallista kevyttä kyläsuunnitelmaa*, joka on kuvattu Päijät-Hämeen kylien www.phkylat -sivuilla www.phkylat ->tietonurkka->oppaat.

Taulukko toimii kylällä sekä pitkän tähtäimen että toimintavuoden suunnitelmana. Se soveltuu työkaluksi toimintaryhmien koordinaatiohankkeiden rakentamisessa sekä tuomaan paikallistason tarpeita kuntasuunnitteluun, maankäytönsuunnitteluun ja seudulliseen palveluyhteistyöhön. Taulukkomuoto sopii myös kunnan kyläohjelmaan tai maakunnan paikallistoimintaohjelmaan.

Kyläsuunnittelun menetelmien kehittäminen on keskeistä, kun halutaan uusia ihmisiä mukaan. Hankkeessa testataan ja kehitetään uudenlaisia kyläsuunnittelun työkaluja. Esimerkiksi ”Sustainability Toolkit” on Walesissa hyväksi koettu kestävä kyläsuunnittelun menetelmä, jossa keskeistä on eri väriset pelikortit. Korteista tehdään suomalainen versio sekä opaskirja oppilastyönä, yhteistyössä HAMK:n kestävä kehityksen ohjaajien kanssa. Opaskirjaa testataan pilottikohteissa kaikissa neljässä maakunnassa.

Kyläasiamiehet ovat kyläsuunnittelun ammattilaisia ja heidän osaamistaan voidaan käyttää alueen muissa kyläsuunnitteluprosesseissa. Yhteistyönä syntyvät kyläsuunnitelmat raportoidaan erikseen.

1.2 Lähidemokratiajärjestelyihin osallistuminen

Perustetaan, hyödynnetään ja kehitetään alueiden yhdistyksiä kokoavia foorumeita, kuten kylien neuvottelukuntia, aluetoimikuntia, kylä- ja kotiseutuneuvostoja jne. Yhdistysosaaminen ja kansalaisvaikuttaminen kulkevat monin osin käsi kädessä.

Aikataulu: koko hankkeen ajan

Tulokset 1.1 ja 1.2

- 60 kyläsuunnitelmaa, josta 30 valmistuu hankkeen omassa ohjauksessa ja 30 yhteisissä prosesseissa. Suunnitelmat ovat joko päivitettyjä tai uusia kyläsuunnitelmia.
- 12 kunnassa kylät ja paikalliset yhdistykset ovat aktiivisesti toteuttamassa lähidemokratiamallia
- 12 kunnassa kyläsuunnitelmat huomioidaan kunnan suunnitteluprosessissa
- 1 kunnassa luodaan malli kunnalliselle järjestöstrategialle

1.3 Ylimaakunnalliset toimenpiteet

Hanke kerää alueeltaan erilaisia kylä- ja kuntayhteistyön toimintamuotoja ja esittelee niitä valtakunnallisessa seminaarissa. Hankkeen malleja ja alueen kyläsuunnittelukäytäntöjä valtavirtaistetaan niin ikään valtakunnallisesti. Hankemaakunnat vaihtavat kokemuksiaan säännöllisesti.

Järjestetään:

- 4 ylimaakunnallista seminaaria/ työpajaa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Seminaareissa voidaan käyttää ulkomaisia asiantuntijoita.
Toteutetut seminaarit:
  - **Kokonaisvaltainen kyläsuunnittelu** -seminaari Salon Suomusjärvellä 7.9.09
  - **Pino paperia vai aitoa vaikuttamista?** Forssassa 23. - 24.11.2010
  - **Kylä ja kunta, samaan suuntaan suunnitellen**, Salossa 8.- 9.2.2011
- 4 kotimaan opintoretkeä kylätoimintaan, kehittämisprojekteihin ja lähidemokratiamalleihin tutustumiseksi kylä- ja kuntatoimijoille. Tapaamisissa edistetään maakunnallisten kyläyhdistysten yhteistyötä käytännön työpajoissa.
Toteutetut opintoretket:
  - Tammela, Letkun kylä 6.2.2010. Työpaja paikallisohjelmien käynnistämiseksi.
  - Fiskarin kylä Raaseporissa, 11.12.2010. Työpaja Viron opintomatkan annista.
- 1 opintoretki Viroon 16.- 19. 9. 2010 (Eesti Kodukant) paikalliskehittäjille (30-40 osallistujaa), teemana kyläsuunnittelu ja aktiivinen paikallistoiminta, hyvien esimerkkien vaihto ja toimijoiden tutustuminen ylimaakunnallisesti
- 8 kpl / vuosi hankkeen toimijoiden työsuunnittelutapaamisia

Lisäksi järjestetään:

- 2 ulkomaille suuntautuvaa asiantuntijamatkaa (2 osallistujaa/maakunta), joissa perehdytään mm. kylä- ja yhteisösuunnitteluun osallistaviin menetelmiin ja yhteisölliseen yrittämiseen eri muodoissa. Matkoilta saadaan uusia työkaluja Suomeen sovellettaviksi.
Toteutetut asiantuntijamatkat:

- Saksa – Itävalta 17.- 21.5.2010 Maaseutuverkon järjestämänä. Matkalle osallistuivat kyläasiamiehet. Vierailun teemoja olivat kyläsuunnittelu, kylämaisemasuunnittelu, kylien ja kunnan yhteistyö sekä kylien energiaratkaisut.
- Wales 14- 18.6.2011: PLANED (Pembrokesire Local Action Network for Enterprise and Development) Kumppani on yksi brittien parhaista toimintaryhmistä, jolla on parin vuosikymmenen kokemus osallistavasta kyläsuunnittelusta ja kehittämistoiminnasta esim. kestävän kehityksen kyläsuunnittelumenetelmä, menetelmä pikkukaupunkien osallistavan suunnitteluun (vrt. meidän kuntakeskukset), monia onnistuneita yhteistyörakenteita paikallistasolla. Hallintorakenne vastaisi meillä suurkuntatilannetta. www.planed.org.uk
- kansainvälistymisessä hyödynnetään muita rahoituksia esim. osallistuminen Grundtvig/ Vital Villages kyläsuunnittelun työpajaan Hollannissa 29.10 – 4.11.2010, Grundtvig 50+ -hankkeen matka Brandenburgiin 10.- 14.5.2011 ja Tsekkiin 3.- 9.10.2011
- Yhteisösuunnittelun menetelmien kansainvälisen hankkeen suunnittelutapaaminen Englannissa syksyllä 2011, Leader -rahoitus

Aikataulu: vuosittain 1 seminaari ja 1 kotimaan opintomatka

Viron opintomatka syksy 2010

Kansainväliset asiantuntijamatkat: kevät 2010 Itävalta, Saksa ja kesä 2011 Wales

Tulos

- ~~Vertailuselvitys kylätoiminnan ja kuntayhteistyön hyvistä toimintamuodoista sovellettavaksi lähidemokratian tarpeisiin./~~ Toteutunut Kuntaliiton ALVA -hankkeessa, poistettu tuloksista ohjausryhmän päätöksellä 31.8.2011.
- Hyvät esimerkit valtakunnalliseen levitykseen, esimerkiksi opaskirja tai dvd **Yhteisösuunnittelun kestävän kehityksen pelikirja**. Walesilainen kyläsuunnittelun metodi Suomen oloihin sovellettuna.
- **Metropolimaaseutu asukkaiden kokemana** -julkaisu (HAMK:n julkaisusarja)
- Julkaisut tuotetaan suomen- ja ruotsinkielisinä
- Artikkeleita ja lehtijuttuja hankkeen teemoista

2. Maakunnassa kootaan ja toteutetaan paikallistoimintaohjelma 2010 - 2017

Laaditaan uudet, entistä laajavaikutteisemmat maakunnalliset ohjelmat osin maakunnallisten kyläohjelmien ja toimintaryhmien Leader-ohjelmien pohjalta. Tavoitteena on, että paikallistoiminta ottaa osaltaan vastuuta Paras -hankkeen haasteista, kuten maaseudun palveluaukoista. Ohjelmien teossa rakennetaan maakunnallisten / piiritason yhdistysten yhteistyötä tavoite- ja toimenpidetasolla sekä aktivoidaan paikallistasoa eli kyliä ja yhdistyksiä (myös kuntatasolla sekä rajoja tietoisesti ylittäen) osallistumaan ja miettimään omia tavoitteitaan ja toimintaansa. Ohjelmat tulevat olemaan yhdistystoiminnan maakunnallisia strategioita paikallisen vastuunoton lisäämiseksi. Keskeisinä kysymyksinä ovat maaseudun palvelut yhdistysten näkökulmasta.

Ohjelmien laatiminen tapahtuu osallistavina prosesseina samanaikaisesti hankkeen maakunnissa niin, että prosessien suunnittelussa ja käytännön toimissa voidaan vaihtaa osaamista ja kokemuksia.

Keskeistä on määritellä eri toimijoiden roolit ja tehtävät niin, että paikallistason yhdistykset ja toimijat saavat tarvitsemaansa tukea. Järjestöt tekevät arvokasta yhteiskunnallista työtä laajalla skaalalla: vapaaehtoisuuteen perustuvasta kulttuuri-, vapaa-ajan- ja harrastustoiminnasta ammattimaiseen palvelujen tuottamiseen ja myymiseen erikoistuvaan toimintaan. Yhdistykset tarvitsevat tukea erityisesti käynnistys-, muutos- ja kehittämistilanteissa.

Palvelutarpeita tarkastellaan *sopimuksellisuuden* kannalta (kuka voisi olla tilaaja, kuka tuottaja ja tarvitaanko välittäjäorganisaatioita, mitä resursseja tarvittaisiin). Hanke voi hyödyntää aihepiirin viimeisintä tietoutta, sillä Varsinais-Suomen Kylät ry:n kyläasiamies Tauno Linkoranta on nimitetty vuodeksi 2009 YTR:n eli Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän *Sopimuksellisuus – teemaryhmään*.

Liitteenä olevissa ala-hankkeiden päivitettyissä suunnitelmissa on selvitetty toteutunut paikallistoimintaohjelmapirosessi.

Valmiit ohjelmat/ valmistumisajankohta (maakunta):

Sujuvan arjen maaseutu 10/ 2010 (VS)

VIISI TULEVAISUUSIKKUNAA 5/2011 (PH)

Taloissa ja taajuuksilla 8/2011 (KH)

Toimenpiteet, joita sovelletaan maakuntien tarpeisiin:

- **Maakunnalliset yhdistysten yhteistyöfoorumit** (piiritason järjestöt ja yhdistykset erityisesti maaseudulla) toimivat paikallistoimintaohjelmia laativina ryhminä.
- **Voimistuvat kylät** -kampanjan seminaarit, joita pidetään hankeaikana jokaisen toimintaryhmän alueella
- **Laaja osallistaminen**, mukaan kutsutaan eri yhdistyksiä myös paikallisesti, kylätoimijoita, päättäjiä ja viranomaisia.
- **Viranomaistapaamiset, Paras -hankkeen valmistelijat**
Paikallistoimintaohjelma pyrkii vastaamaan julkisen sektorin yhdistystoiminnalle asettamiin ja osallisuutta vahvistaviin tarpeisiin sekä luomaan pelisääntöjä kolmannen sektorin palvelujen tuottamiselle.
- **53 maakunnallista/ seudullista paikallistoimintaseminaaria**
- **355 kylä-, kunta- tai asiakohtaisia aktivointi-, ohjaus- tai yhteistyökäyntiä & keskustelu- tai teematilaisuutta**
- **Kyläsuunnitelmat** paikallisten tarpeiden esiintuojina
- **Maakunnalliset kartoitukset tai kyselyt paikallisille yhdistyksille ja asukkaille**, selvitettäviä asioita ovat kylien/asukkaiden tarpeet ja ajatukset kylien kehittämisestä ja tulevaisuuden näkymistä. Toteutuksessa käytetään opiskelijoita.
- **Hyviä käytäntöjä** tuodaan arviointiin ja levitykseen.
- **Mittarit ohjelmien tavoitteille**, keskeisille tavoitteille laaditaan seurantamittarit esim. sosiaalisen tilinpidon menetelmällä.
- **Yleisötilaisuuksiin, messuille, markkinoille tms. osallistuminen osastolla tai ohjelmalla**, osallistutaan 4-8 tilaisuuteen vuodessa.
- **Maakunnallisten kyläohjelmien loppuarviointi**, arviointien pohjalta päätetään, mitkä tavoitteet ja osat päättyvissä ohjelmissa ovat vielä ajankohtaisia ja keskeisiä. Ne tulevat osaksi paikallistoimintaohjelmaa.
- **Ohjelmien toimenpiteiden käynnistämisen edistäminen ja ohjaus**
Hanke edistää ohjelmien keskeisten tavoitteiden toteutumista jo niiden laatimisvaiheen aikana. Ohjelman valmistuttua hanke keskittyy sen toteuttamiseen. Siksi hanke
  - antaa kylien kehittämisen asiantuntemusta tarvittaessa niin kylille kuin viranomaisillekin esim. osallistamalla uuden ohjelmakauden 2014 – 2020 valmisteluun
  - on käynnistämässä ja edistämässä keskeisiä kärkihankkeita tai uusia toimintatapoja
  - välittää tietoa ja hyviä toimintatapoja
  - saattaa yhteen sopivia toimijoita.

- toteuttaa tempauksia ja kampanjoita yhteistyössä eri toimijoiden ja medioiden kanssa

Aikataulu: Yhteistyöfoorumit koko hankkeen ajan

Paikallistoimintaohjelmien laatimisprosessien käynnistäminen kevät 2009

Päättävien kyläohjelmien arviointi 2010

Paikallistoimintaohjelmat valmistuvat 2010 – 2012

Paikallistoimintaohjelmien toteutumisen koordinointi koko hankkeen ajan

Tulokset:

- 4 maakunnallista paikallistoimintaohjelmaa vuosille 2010 – 2017 sisältäen mittarit tavoitteiden seurannalle
  - 10 maakunta- ,seutu-,/ piiritason yhdistystä tai järjestöä osallistuu kunkin ohjelman laatimiseen ja ottaa vastuuta toimenpiteistä
  - 3 aluetason viranomaista osallistuu kunkin ohjelman laatimiseen ja ottaa vastuuta toimenpiteistä
- paikallistoimintaohjelmien toimenpiteiden toteutuminen, 24 kärkihanketta
- paikallistoimintaohjelmien toimenpiteiden toteutuminen, 24 paikallistason hanketta
- 12 kylällä elinkeinollisia ja / tai palvelujen kehittämistoimia (esim. toteutetaan maaseudun palvelusopimuksia) Poistettu ohjausryhmän päätöksellä 28.2.2011. Asian edistämiseksi tehdään kuitenkin yhteistyötä SYTY:n uuden Kylien bisneskeissit -hankkeen kanssa.

7. HANKKEEN TOIMINTATAPA, ORGANISAATIO JA YHTEISTYÖTAHOT

Hankkeessa toteutetaan neljässä maakunnassa samoja tavoitteita samankaltaisissa haasteissa: kaikki maakunnat ovat eteläsuomalaista maaseutua vaihdellen kaupunkien läheisestä maaseudusta harvaan asuttuun maaseutuun. Toimintaympäristöt ja yhteistyöverkostot ovat samankaltaisia mutta erilaisia ja eri vaiheissa. Tämä antaa monia mahdollisuuksia toisilta oppimiseen. Toisilta oppiminen, hyvien käytäntöjen ja toimintatapojen esille tuominen ja vertaileminen sekä vertaistuki ovat hankkeen toimintaperiaatteita. Maakuntien kesken tehdään asiantuntijavaihtoja, opintoretkeä ja yhteisiä seminaareja.

Hanke toimii linkkinä kylien ja oppilaitosten välillä mm. välittämällä kulloinkin tarvittavaa tietoa oppilaitosten laajasta koulutustarjonnasta ja ohjauspalveluista tavoitteena uusien palvelujen syntyminen maaseudulle. Hanke nostaa esiin maaseudun uusia koulutustarpeita esimerkiksi liittyen kolmanteen sektoriin palvelujen tuottajana. Hanke pyrkii tarjoamaan opiskelijoille työssä oppimispaikkoja ja harjoitustöitä. Aiheita löytyy esimerkiksi kyläsuunnittelusta, kyselyistä ja selvityksistä sekä toimintamallien vertailuista. Yhteistyötä tehdään muun muassa maakuntien ammattikorkeakoulujen kanssa, samoin mahdollisesti yliopistojen kanssa.

Hanke toteutetaan Koulutuskeskus Salpauksen ja maakunnallisten kylien yhteenliittymien yhteishankkeena. Hankkeen päähakijana toimiva Koulutuskeskus Salpaus vastaa hankkeen maksatusten hakemisesta, hankkeen raportoinnista ja hankkeen kirjanpidosta perustuen kustannuspaikkatasoiseen kirjanpitoon. Koulutuskeskus Salpaus vastaa hankkeen projektipäällikön ja projektisihteerin palkkauksesta sekä hankkeen toteuttamisesta aiheutuvien kustannusten maksamisesta ylimaakunnallisen ja Päijät-Hämeen toiminnan osalta.

Jokaiseen maakuntaan palkataan hanketta toteuttamaan projektipäällikkö, maakunnallinen kyläasiamies, joka vastaa hankkeen tavoitteiden toteutumisesta maakunnassaan. Kukin maakunnallinen kylien yhteenliittymä, hankkeen alihakijana, vastaa kansalaisyhteiskunta-toimintaan liittyen projektipäällikkönsä eli kyläasiamiehen ohjaamisesta. Kyläasiamies toimii ulospäin kylien yhteenliittymän nimissä.

Yhteistyösopimukset määrittelevät alahakijoiden vastuut ja tehtävät tarkemmin. Varsinais-Suomen Kylät ry:n, Länsi-Uudenmaan Kylät ry:n ja Hämeen Kylät ry:n kanssa tehdyt sopimukset sisältävät sopimuksen tuen siirtämisestä Koulutuskeskus Salpauksesta alahakijalle. Kyseiset yhdistykset vastaavat hankkeen toiminnasta maakunnissaan, alamaksatusten toimittamisesta, alahankkeen raportoinnista ja alahankkeen kirjanpidosta perustuen kustannuspaikkatasoiseen kirjanpitoon sekä maakuntansa projektipäällikön, kyläasiamiehen, palkkauksesta.

Ajankohtaisiin koulutuksiin, seminaareihin ja messuille on mahdollista osallistua, sillä vain näin pystytään näkemään, mitä ajassa liikkuu ja miten uudet palvelurakenteet tulevat muotoutumaan. Hanke pitää yhteyttä Suomen Kylätoiminta ry:hyn, ja työntekijät toimivat osana valtakunnallista kyläasiamiesverkostoa.

Koulutuskeskus Salpaus hoitaa ylimaakunnallisen hankkeen hallinnointiasiat, Päijät-Hämeen projektipäällikkö käyttää työaikaansa tähän 20 %. Muut ylimaakunnalliset tehtävät jaetaan jokaisen kyläasiamiehen kesken, kunkin työajasta n. 10 %. Lisäksi Koulutuskeskus Salpaus palkkaa hallinnointia ja ylimaakunnallisten tehtävien käytännönjärjestelyjä varten puolipäiväisen projektisihteerin, joka vastaavasti hoitaa myös Päijät-Hämeen hallinnointi- ym. tehtäviä 25 % työajalla. Muutosilmoitus tehty ELY-keskukseen, muutos voimassa 1.5.2010 alkaen.

Hankkeen toimipiste tulee sijaitsemaan Lahdessa osoitteessa Svinhufvudinkatu 23 A. Koulutuskeskus Salpauksessa työntekijöiden lähiesimiehenä toimii aikuiskoulutuspäällikkö Iris Pakkanen kuitenkin niin, että projektisihteerin sopii tehtävistään projektipäällikön kanssa. Varsinais-Suomessa toimipiste sijaitsee Varsinais-Suomen Kylät ry:n toimistossa, c/o ProAgria Farma, Artturinkatu 2, 20200 Turku. Uudenmaan toimipisteen osoite on Länsi-Uudenmaan Kylät ry Ojamäentie 84, 03400 VIHTI. Hämeen kylät ry aloittaa hankkeen HAMK/Mustialan tiloissa (Mustialantie 105 31350 Mustiala) ja ratkaisee toimiston sijainnin kyläasiamiehen asuinpaikan mukaan.

Projektin taloushallinnosta vastaa Päijät-Hämeen Koulutus konsernin liikelaitosten yhteiset hallintopalvelut, johon on keskitetty koko konsernin kirjapito- ja taloushallinto sekä tietohallintopalvelut. Projektin talousseurannassa ja maksatusten hakemisessa projektia avustaa konsernin yhteiset projektipalvelut, josta projektille nimetään talousyhdyshenkilö. Hankeasiakirjojen arkistointi tapahtuu Koulutus konsernin arkistokaavan mukaisesti rahoittajan erityisehdot huomioon ottaen.

Hankkeelle perustetaan ohjausryhmä. Ehdotus ohjausryhmäksi

• ELY-keskus	1	
• Leader-ryhmät		1
• Päijät-Hämeen kylät ry		1
• Varsinais-Suomen Kylät ry		1
• Länsi-Uudenmaan Kylät ry		1
• Hämeen Kylät ry		1
• Suomen Kylätoiminta ry		1
• Kuntaliitto, asiantuntija lähidemokratia Christell Åström, erityisasiantuntija		1
• Asiantuntija – lähidemokratia ja maaseudun kehittäminen Hannu Katajamäki, maaseutuprofessori, Vaasan yliopisto, aluetieteen laitos		1
• Koulutuskeskus Salpaus		1

Toimintaympäristö on Paras-hankkeen edetessä jatkuvassa muutoksessa. Hankkeen on pysyttävä muutosten hermoilla ja pystyttävä vastaamaan ajankohtaisiin tarpeisiin. Siksi hankkeen

toimintasuunnitelmassa eritellään toiminta maakunnittain ja tarkennetaan ohjausryhmälle puolivuosittein.

Kussakin maakunnassa perustetaan lisäksi maakunnan toimijoista toimintaa ohjaava aluetiimi, noin 5 henk./maakunta. Aluetiimissä ovat mukana Leader-ryhmät, maakuntaliitto, maakunnallinen kylien yhteenliittymä, ELY-keskus.

Yhteistyötahoja kuntien ja viranomaisten lisäksi:

- Oppilaitokset: mm. Lahden ammattikorkeakoulu, Hämeen ammattikorkeakoulu, Turun ammattikorkeakoulu
- Maakunnalliset piiritason järjestöt ja yhdistykset
- Maakunta-, seutu-, kunta- ja kylätason hankkeet. ~~Kylät ja korttelit – Hämeenlinnan seudun paikallistoiminnan kehittämishanke, Linnaseutu ry (kokemusten vaihtoa, koska hankkeessa on samankaltaiset tavoitteet seututasolla)~~
- Paikalliset Leader-ryhmät ja *Kylä välittää* -aihepiiriä koskevat kylätoimintahankkeet (ohjausryhmiin ja muihin työryhmiin osallistuminen)

8. KUSTANNUSARVIO JA RAHOITUSSUUNNITELMA

Hankkeen kustannusarvio alabudjetteineen sekä rahoitussuunnitelma ilmenevät liitteenä olevasta excel-tilukosta.

Kustannusarvio 974 543 euroa.

Rahoitus: Manner-Suomen Maaseutuohjelma

Ylialueellinen hanke kattaa neljä maakuntaa kolmen ELY-keskuksen alueella. Hanketta haetaan rahoitettavaksi 100 % tuella ilman kuntarahaa, lukuun ottamatta ylimaakunnallisessa osassa järjestettäviä kotimaan ja Viron opintoretkeä. Näiden osuus 50 % tuella (paitsi työntekijöiden osalta 100 % tuella). Hankkeen rahoitukseen osallistuvat Hämeen, Varsinais-Suomen ja Uudenmaan ELY-keskukset, kukin rahoittaen alueensa maakuntakohtaisen toiminnan sekä kolmasosan ylimaakunnallisesta toiminnasta.

Yksityinen rahoitus 6550 euroa, joka kerätään osallistumismaksuina ja mukana olevien yhdistysten omarahoituksena.

9. RAPORTOINTI, TIEDOTUS JA ARVIOINTI

Hankkeesta raportoidaan ELY-keskukselle voimassa olevien lakien ja säädösten mukaisesti maksatushakemusten ja muiden raportointipäivämäärien mukaan..

Hankkeesta, toiminnasta ja tuloksista tiedotetaan laajasti alueen asukkaille ja paikallisille yhdistyksille käyttäen apuna maakuntien paikallislehtiä sekä maakuntaradioita ja -lehtiä. Hanke tekee ajankohtaisista asioista lehdistötiedotteita. Maakunnallisten kylien yhteenliittymien www-sivut toimivat hankkeen Internet-sivuina. Hankkeesta tiedotetaan kylien yhteenliittymien kyläkirjeissä ja sähköpostilistoilla sekä tarvittaessa Suomen Kylätoiminta ry:n ja Leader-ryhmien kautta. Hankkeen tiedottamisessa otetaan huomioon voimassa oleva lainsäädäntö ja maaseutuviraston ohjeet sekä noudatetaan MAVI:n ja ELY-keskuksen virallisia hankkeiden tiedotusohjeita, jotka löytyvät osoitteesta www.maaseutu.fi.

Hankkeen toimenpiteiden toteutumista arvioidaan hankkeen väli- ja loppuraporttien yhteydessä.

10. RISKIANALYYSI

Kumppaneiden väliaikaisrahoitus on hankkeen suurin riski, varsinkin mikäli maksatukset viivästyvät. Yhdistykset ovat varautuneet tähän neuvottelemalla Suomen Kylätoiminta ry:n kanssa valtionavun joustavasta maksuaikataulusta eli erien aikaistuksesta. Maksatuksia tullaan hakemaan kolme kertaa vuodessa.

- V-S Kylät on varautunut luotollisella sekkitilillä (Kuusjoen OP, limiitti 14 400 euroa), myös lainanotto mahdollista.
- L-U Kylät on varautunut ottamaan lainaa 40000 euroa.
- Hämeen kylät tilillä on 12000 euroa vuoden 2009 alussa ja he varautuvat tarvittaessa lainaan.

Perusasetelmassa eli neljän maakunnan yhteishankkeessa on jo sinänsä riskiä: Sitoudutaanko yhteisiin tavoitteisiin? Saadaanko toiminta koordinoitua kaikille tyydyttävästi? Hoituvatko hankebyrokratian vaatimukset samalla vakavuudella kaikilla alueilla yms.?

Toimijat ovat kuitenkin tuttuja ennestään ja valtakunnallinen kylätoiminta perustuu vahvalle verkostoitumiselle. Maakunnallisesti toimijat ovat myös valmiiksi verkostoituneet monenlaisten toimijoiden kanssa. Hankemaakunnat muodostavat eheän alueellisen kokonaisuuden, joten tavoitteisiin sitoutumisessa ei pitäisi olla ongelmia ja yhteydenpito on helppoa - myös kasvokkain. Hanketoteuttajilla on myös jo kokemusta ylimaakunnallisista hankkeista. Yhteiset tavoitteet ja maakunnalliset aluesuunnitelmat antavat mahdollisuuden toteuttaa hanketta yhteisten päämäärien mukaisesti, mutta kuitenkin omilla ehdoilla.

Henkilövalinnat ja vaihtuvuus ovat riski erityisesti projektin loppuvaiheessa. Tällä hetkellä kolmella maakunnalla on sitoutuneet ja pitkäaikaiset työntekijät, jotka voivat antaa vertaistukea. Hankkeen päättyessä työsuhteita jatketaan kylätoiminnan valtionavun turvin.

Yhdistysten oma toiminta pidetään erillään hankkeen toiminnasta ja rahoitetaan valtionavulla ja muulla tulorahoituksella.

Kuntien sitoutuminen hankkeeseen on hankkeen sisällön kannalta keskeistä. Hankkeen toimijoilla on jo valmiiksi luotu suhteita ja yhteistyötapoja kuntiin.